

editörden...

Bu sayımızda klasik edebiyatımızı ele alıyoruz. Bilindiği gibi bu edebiyatın temelleri Türklerin İslamiyeti kabul etmelerinden sonra verdikleri ilk eserlere kadar dayanır. Geniş coğrafyalarda dil bakımından birbirinden az çok farklı gelişen İslamî edebiyat, şüphesiz ki en parlak dönemini 13. yüzyıldan başlamak üzere Osmanlı İmparatorluğunun geniş toprakları üzerinde yaşamıştır. Beş yüzyıldan fazla etkisini sürdüren ve üç kitada toprakları bulunan bir imparatorluğun ihtişamıyla uyumlu görkemli eserler veren klasik edebiyatımızı bazı yönleri ile incelemeye çalışacağız.

Bir toplumu etkileyen kültürel oluşumlar nasıl birden bire ortaya çıkmıyorsa, başka bir kültürel etkiyle de birden bire ortadan yok olmaz. Şiire ağırlık veren klasik edebiyatımızın bugünkü şiirimize –genel anlamda edebiyatımıza- etkileri üzerinde de mümkün olduğu nispette durmaya çalıştık.

Klasik edebiyat, yaygın söyleyişle divan edebiyatı, Tanzimatla birlikte başlayan kültür değişim teşebbüslerine paralel olarak tartışılmaya başlanmıştır. Avrupai bir edebiyat oluşturma gayreti içindeki Tanzimat nesli, damarlarından beslendikleri, onun kalıplarını ve ifade yöntemlerini kullanarak eserler verdikleri hâlde divan edebiyatına sert eleştirilerde bulundular. Zaman zaman ölçünün kaçtığı bu eleştirileri dönemin şartları ile irtibatlandırarak açıklamak mümkündür.

Ancak, bugün hâlâ Tanzimat neslinin divan edebiyatına karşı yönelttiği, birçok bakımdan ilmî olmaktan uzak, bu eleştirilerin kronik bir ön yargıya dönüşerek devam etmesi Divan Edebiyatı Özel Sayısı'nı hazırlama ihtiyacımızın birinci sebebidir.

Eğer kültürümüzün köklerine karşı böyle bir ön yargı varsa bunun enine boyuna sorgulanması ve tartışılması gerekiyordu ki biz bu sayıda bunu yapmaya çalıştık. Zira beş yüz yıllık edebiyatı bir derginin sınırlı sayfaları içinde bütün yönleriyle ele almanın imkânı yoktur. Biz amaçladık ki gençlerimiz, eski edebiyatımızla eğitim çerçevesi içinde bir şekilde irtibatı olan herkes, kültürel varlığımızın hazinelerine bu vesile ile yeniden göz atsın –varsa- ön yargılarını tekrar gözden geçirsin.

egitim | Aylık Eğitim Dergisi | YIL: 7 SAYI: 77-78 TEMMUZ - AĞUSTOS 2006 | ISSN-1302-5600

SAHİBİ Doç. Dr. Hüseyin ÇELİK Millî Eğitim Bakanı	Yayın Kurulu Ethem BARAN Şaban ÖZÜDOĞRU Aysun İLDENİZ Hakkı USLU Dinçer EŞİTĞİN Celal ASLAN Çağrı GÜREL	Dizgi Reyhan İLKER
Genel Yayın Yönetmeni Şadi KESKİN Yayımlar Dairesi Başkanı	Tasarım Banu DAVUN (bdavun@meb.gov.tr)	Abone / Dağıtım Fikri NAYIR Tel: (0312) 212 76 63 / 14
Yazı İşleri Müdürü Selâmi YALÇIN (selamiyalcin@meb.gov.tr)	Baskı Devlet Kitapları Müdürlüğü	Yönetim Merkezi Yayımlar Dairesi Başkanlığı Teknikokullar/ANKARA http://yayim.meb.gov.tr e-posta: baae@meb.gov.tr Tel: (0 312) 212 81 48 - 213 65 12 Fax: (0 312) 212 81 48

Gönderilen eser ve çalışmalar yayımlansın veya yayımlanmasın, iade edilmez. Yazıların içeriğinden yazarları sorumludur. Yayın Kurulu yazılar üzerinde değişiklik yapabilir. "Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim" adı anılmadan alıntı yapılamaz. Millî Eğitim Bakanlığı Yayımlar Dairesi Başkanlığının 22.12.2005 tarih ve 6088 sayılı oluru ile basılmıştır.
Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 4303
Sürelî Yayınlar Dizisi: 213

Dergimizin yıllık abone bedeli 20 YTL (öğretmen ve öğrenciler için 15 YTL)'dir.
Abone bedelinin Ziraat Bankası Şehremini-Istanbul şubesindeki Devlet Kitapları Döner Sermayesi Müdürlüğü'nün 130978 numaralı hesabına yatırılarak makbuzun ve açık adresin Yayımlar Dairesi Başkanlığı Teknikokullar - ANKARA adresine gönderilmesi gerekmektedir.

KLASİK HİKÂYE VE HÜSN Ü AŞK

NECMETTİN TÜRİNAY*

Divan şiiri geleneğimiz içinde büyük bir “müceddit” olarak ortaya çıkan Şeyh Galib’in sanatı üzerine konuşmak, onu anmak ve anlamaya çalışmak gerçekten insana büyük bir haz veriyor.

“Gele bir devr ki, bu Galib’i yâd eyleyeler” diyerek, âdeta kendi sanatının geleceğine ilişkin önemli bir keşifte bulunan bu büyük sanatkâra ilişkin olarak şimdiye kadar özellikle şiir sanatını yenilemesi hususu üzerinde çok duruldu. Son yıllarda divanının iki ayrı basımının yapılması, Galib Dede’nin şiirine ve sanatına yönelik ilgiyi tebâruz ettirmesi bakımından ayrı önem arz ediyor.

Ne var ki, onun Hüsn ü Aşk adlı büyük mesnevî hikâyesi hatıra geldiğinde, aynı memnuniyete ulaşmamız mümkün olamıyor. Çünkü ne derece yüceltilirse yüceltilsin, Şeyh Galib’in Hüsn ü Aşk’la Türk mesnevî hikâyeciliğinde kaydettiği büyük sıçramayı, henüz lâıkiyle ortaya koyabilmiş değiliz. Halbuki Galib Dede’nin, divanına nisbetle daha iddialı gözüktüğü bu mesnevîsi, ne yazık ki çoklarıncı, onun şiirini ve sanatını açıklamak noktasında bir malzeme deposu olarak kullanılmaktan öteye geçemiyor. Hüsn ü Aşk hikâyesinde, şairin kendi şiirini açıklamak amacıyla yazdığı iddialı mısra ve beyitlere takılıp kalanlar, buradan yola çıkarak, onun şiirine bir vurgu daha yapmaktan öteye geçmemiş oluyorlar. Ya da Şeyh Galib’in Hüsn ü Aşk ile divanına ilâve olarak, yeni bir şiir anıtı daha dikmiş olduğu yolundaki şehâdetlerini tazelemek fırsatı buluyorlar.

Peki, yanlış mı yapmış oluyorlar? Hayır, belki yapılan yanlış değil! Fakat Şeyh Galib adına, unutulmuş

ve üzeri örtülen birşey yok mu burada?

Hüsn ü Aşk’ta Şeyh Galib’in “poetika”sını ortaya koyan mısra ve beyitlerin yanı sıra, bu büyük mesnevî hikâyede yer alan bâkir mazmûn ve tedâilerin parıltılı aydınlığından, çokları büyük bir hayranlığa ve o nisbette de şaşkınlığa düşüyorlar. Bu hayret ve şaşkınlık içinde, Şeyh Galib’in şâirliğini yeni baştan yüceltmeye kalkışıyorlar. Sonra ellerinin altındaki metinde sayfalar ilerledikçe, hikâyenin atmosferi teşekkül ettikçe, eserinin şiiriyeti de o nisbette artmış oluyor ve bu mantık aynı minval üzere tekrar edip duruyor.

Ama böyle bir yaklaşım ile, Şeyh Galib’in şiir yazmanın dışında, bir hikâye anlatmak ihtiyacına nasıl ulaştığını ve Hayriye karşısında gösterdiği başarıyı nasıl izah edeceğiz? Kendisinden önceki “mesnevî hikâyelerle” Hüsn ü Aşk’ın mukayesesini, sadece Şeyh Galib’in şiirde ulaştığı mesafe ile mi izah edeceğiz. Yani aradaki farkı, Nâbî şiiri ile Şeyh Galib şiiri arasındaki farka mı indirgeyeceğiz? Eğer böyle bir yol tutulacak olursa, Leylâ vü Mecnûn ile Hüsn ü Aşk arasında-

Şeyh Galib

ki fark da vara vara Fuzulî ile Şeyh Galib’in şiir anlayışlarında kilitlenmiş olmaz mı?

Çünkü ortada, belki şiirin dışında bir şey var ki, o da bir hikâye anlatmak, hikâye yazmak, şiirden daha farklı bir alanda, bambaşka bir edebî türde sanatkârın kendisini kanıtlama ihtiyacıdır. Hayriye, karşısında Galib’i saran nisbet duygusu, eğer sadece şiir olsa idi, o bunu zaten divanı ile gerçekleştirmiş sayılırdı. Önceki şiirleri kâfi gelmemişse, bunu bilâhere kaleme alacağı yeni gazelleri vs. ile sağlamaya çalışırdı. Halbuki Galib,

*Dr., Araştırmacı-Yazar

yeni bir edebî türde daha başarısını kanıtlamak amacıyla yola çıkıyordu. Bu durum ortada iken, Galib'in sanatını sadece şiire kilitlemekte gösterilen ısrarı anlamak gerçekten zordur.

Tabii, buradaki temel sıkıntı, divan edebiyatını sadece şiire indirgemekten, klasik dönemlerimizde ortaya konan çoğu edebî eserleri de sanatkârın şiirini açıklamak yolunda destek unsurlar olarak kabul etmekten kaynaklanıyor.

Onun için Hüsn ü Aşk'ı ele alırken, bu nevî saptantılardan kendimizi kurtarmaya çalışmamız gerekiyor. Fuzûlî'nin 500. yıldönümü dolayısıyla, Leyla vü Mecnûn üzerine geliştirdiğimiz bir yaklaşımı, burada kısmen de olsa öne çıkarmak ihtiyacını duyuyoruz. Şeyh Galib'in, bu eserini şiirdeki dehâsını yeni baştan kanıtlamak amacıyla kaleme almadığına, bilakis bir hikâyeye anlatıcısı olarak yeni bir Şeyh Galib'le karşı karşıya bulunduğumuza özellikle işaret etmek istiyoruz. Aksi yöndeki yaklaşımlar, bu eseri neredeyse bir çeşit "tezkire-i şuâra" ya da Şeyh Galib antolojisi olarak görmektir.

Bundan behemehal kurtulmak ve her edebî türe ihtiyacını duyduğu bir saygı ve vukûf ile eğilmek gerekiyor. Böyle yapılmadığı için Hüsn ü Aşk olsun, Hayriye veya Leylâ vü Mecnûn olsun, bu eserlerde sergilenen şiirsel mazmûnların parıltısından asıl hikâyeye, parça parça güzel şiirlerden eserlerin asıl bütünlüğüne ve buradaki şekliyle, Şeyh Galib'in Türk mesnevî hikâye ve romancılığına kazandırdığı büyük yeniliğe ulaşmamız mümkün olamıyor. Eski klasik sanatlar karşısında, gözümüze çarpan "arabesk" süslemelerde takılıp kalanlar, çoğu zaman ayrıntılarda kendilerini kaybediyorlar. Halbuki anlatma esasına dayalı edebî eserler, bu parıltılı süslemelerin çok çok ötelinde, daha başka şeyler ifade eder. Biz onları bir bütün olarak görmek, sanatkârların eserlerini yapısal bir bütünlük olarak algılamak mecburiyetindeyiz.

Tekrar ederek olursak: Hüsn ü Aşk'ta tabii ki güzel şiirler, "tardiye"lerin dışında da şiirsel pasajlar var. Fakat bu eserin asıl hususiyeti, şiir antolojisi veya kitabı olmak değil! Unutmayalım ki Hüsn ü Aşk, bir poetika kitabı da değil! Peki o zaman nedir?

Hüsn ü Aşk, herşeyden önce, mesnevî tarzında kaleme alınmış klasik bir hikâyeye ve romandır. Yani şiirden önce hikâyeye ve roman!.. Daha açık bir ifade ile o, belki bir "şâirin romanı" olarak kabul edilebilir. Elbette

güçlü ve özgün şiirler kaleme alan Şeyh Galib, hikâyeye yazarken eserine, eserinde ortaya koyduğu kişilere, onları tahlil ettiği bölümlere şiiriyet yüklü bir hava da verecek demektir. Nitekim yaptığı da bundan başka bir şey değil! Aradaki fark, Galib'in bu romanını nesirle değil de, klasik devirlerin hâkim anlatma tarzı olan mesnevî ile kaleme almasıdır. Şimdiye kadar yapılanların özeti, işte bu yanlışlıkta toplanıyor.

Zira Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk'ı nesirle yazsa da, eserine bu şiir yoğunluğunu boca etmekten geri kalmayacaktı. Halid Ziya'nın, Tanpınar'ın ve Abdülhak Şinasi Hisar'ın eserlerini baştan sona istilâ eden şiir duygusu, burada kendisini nesirle kaleme alınan romanlara yaslar; aynı duygu Fuzûlî veya Şeyh Galib'in eserlerinde mesnevi tarzı ile ortaya çıkıyordu. Dolayısıyla temel ayırıcı, bu eserlerin nazım veya nesirle ifadesinde değil, anlatılan hususun "hikâyeye" olup olmadığına toplanıyor. Bunu hiçbir zaman unutmamamız gerekir.

Üzerinde durmak istediğimiz husus, klasik edebî türlerin ve bu arada mesnevî hikâyelerin ihtivâ ettikleri bir değer ile ele alınmalarıdır. Biz bu eserlere yaklaşırken ne kendi devirlerinin, ne de Namık Kemâl veya Tanpınar'ın geliştirdiği yaklaşımlarla kendimizi sınırlamak zorundayız. Zira bu tür eserlere ve özellikle Hüsn ü Aşk'a, ihtiva ettiği gazel, tardiye vs. ile mesnevî bölümlerinde sıklıkla karşılaştığımız şiirsel pasajların toplamı nazarıyla bakamayız. Yani bir mesnevî, hiçbir zaman bir şiir mecmuası değildir. On kelimelik bir cümlelerin anlamı, nasıl her bir kelimenin sözlük anlamlarının toplamından daha fazla bir şeyse, bir mesnevî de kendi bünyesinde mevcut olan şiirlerin çok çok ötelinde bir değer ifade eder.

Onun için klasik mesnevîleri ele alırken, onların taşıdığı şiirsel değerden daha önce; asıl hikâyeye ve roman boyutuna, hikâyeye anlatımı esnasında sanatkârların takındığı tavra eğilmek gerekmektedir. Unutmamak lâzım gelir ki, Fuzûlî Leylâ vü Mecnûn'u kaleme alırken belki şiiri dışlamayan, fakat muhakkak ki şiirin dışında kalan bir şeyi yapmak istiyordu. Biz klasik edebiyat zamanlarımızda yetişmiş bu büyük sanatkârlara ve eserlerine, ihtiyacını duydukları bir ihtimam ile yaklaşmak durumundayız.

Hele Şeyh Galib ve özellikle Hüsn ü Aşk!..